

Lambertha Sanders

Paradise lost: een bescheiden maar moedige vrouw in oorlogstijd

Wonen in het paradijs De Grebbe

Lambertha Margareta Sanders, geboren 21 december 1904 in Eldik en haar man Cor Crum zijn eenvoudige, hardwerkende mensen. Zij wonen sinds medio 1938 in een arbeiderswoning in de buurtschap De Grebbe dat ligt aan de Wageningse kant van de Grebbeberg. Het is voor de oorlog een rustige toeristische omgeving.

Onderaan de voet van de straatweg, bergopwaarts, ligt het prachtige eeuwenoude hotel de Grebbe. Lambertha noemt deze plek het paradijs op aarde. Maar het paradijs gaat verloren in de oorlogsdagen van mei 1940 en wordt een hel. Sindsdien bestaat de buurtschap als zodanig niet meer.

Het wordt oorlog

De oorlog van Lambertha begint in september 1939, ten tijde van de mobilisatie als Rhenen overstroomd wordt door soldaten. Overal worden ze ingekwartierd. Ook in het huisje van Lambertha. Zeven manschappen in een kamertje voor wie zij "Moeke" wordt. Lambertha ziet hoe de soldaten loopgraven graven en wapens in stelling brengen. Wanneer in mei 1940 de dreiging van een veldslag bij de Grebbeberg te hevig wordt, moet Lambertha vluchten met haar zoon. Haar man heeft verplichtingen in Rhenen. De Grebbeberg wordt frontlinie en slagveld. Via Lekkerkerk komt het gezin in brandend Rotterdam terecht. Wanneer ze terugkeren naar huis, blijkt door de Slag op de Grebbeberg hun woning ernstig beschadigd, hun voorraden geplunderd en hun buurtschap De Grebbe compleet verwoest.

Altijd maar angst

In de nu volgende periode pikken Lambertha en haar man de draad weer op. Ze neemt dan, desgevraagd, vier joodse onderduikers in huis. In september 1942 krijgen David Cohen Paraira en zijn zoon Bob, ondanks de angstgevoelens die Lambertha van het begin achtervolgen, onderdak aan de voet van de Grebbeberg. In de lente van 1943 mogen ook zus Ellis en hun moeder naar Rhenen komen. Met elkaar leeft men zo onopvallend mogelijk, in het eenvoudig krappe huisje aan de Grift. Enkele keren gaat het bijna fout.

Weer van de berg gejaagd

Op de dag na Dolle Dinsdag, op 18 september 1944 wordt de voordeur van haar woning eruit geslagen. Eén blik naar buiten leert dat het hele erf vol staat met S.S.'ers. Lambertha moet binnen enkele uren opnieuw haar huis uit anders zwaait er wat. Ook de onderduikers kunnen natuurlijk niet blijven en worden eerst geholpen het huis ongezien te verlaten. Via tal van omzwervingen komt het gezin Crum in Friesland terecht. Pas na ruim negen maanden kan Lambertha weer in de Greb terugkeren om te constateren dat ze weer totaal berooid is en haar woning grondig vernield.

Erkenning als Rechtvaardige onder de Volkeren

Jaren later na de dood van Lambertha blijkt de Joodse familie in Israël te wonen en wordt het contact hersteld. De familie Cohen vraagt posthuum de onderscheiding Yad Vashem aan voor die eenvoudige Lambertha, die zomaar terecht kwam in het brandpunt van een gruwelijke oorlog, maar zich daar doorheen sloeg als een heldin. Die onderscheiding wordt haar toegekend, waardoor aan Lambertha Sanders de titel is toegekend "Rechtvaardige onder de Volkeren".

Bron: CAM Crum Oud Rhenen 2007 (bevat ook foto's van Lambertha)